

Yıl: 1964

Cilt: XII

9

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

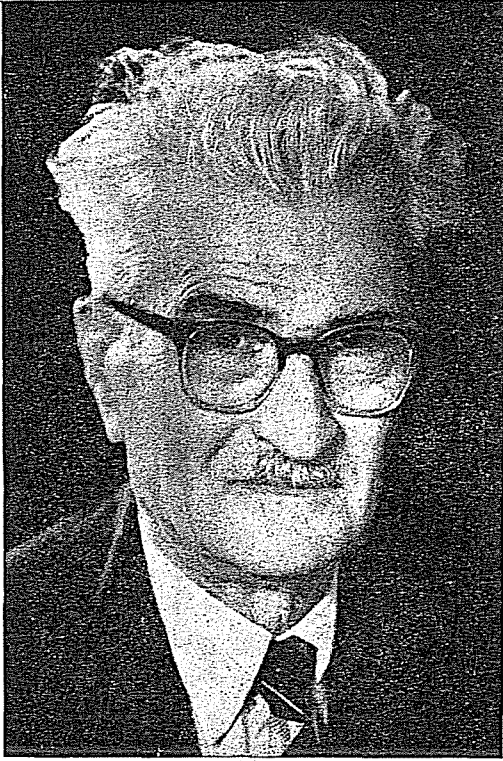

1964

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ . 1964

PROF. NECATİ LÜGAL VE ESERLERİ

İbrahim AGÂH ÇUBUKÇU

Prof. Necati Lugal

Kıymetli Hocamız Merhum Prof. Mehmet Necatî Lûgal 23 mart 1964 Pazartesi günü saat 18,00 de hayata gözlerini yumdu. Onun aramızdan kaybı yakınlarını, dostlarını, meslekdaşlarını ve öğrencilerini derin bir üzüntüye garketti.

Mehmet Necatî 2 Nisan 1878 yılında İstanbul'da doğmuştu. Babasının adı Hüseyin Hüsnü'dür. Kültürlü bir zat olan Hüseyin Hüsnü Bey, oğluna ilim ve tahsil zevkini aşıladı. Esasen henüz çocukluk çağında Mehmet Necatî arkadaşları arasında zekâsiyle temayüz etmişti. Resmî okullarda okuduğu derslerle yetinmiyor özel dersler de alıyordu. Nerede tanınmış bir ilim adamının bulunduğunu duyarsa oraya koşuyordu. Derslerinde gösterdiği üstün başarılarından dolayı hocası merhum Şeyhulislâm Musa Kâzım Efendinin takdirlerini kazandı. Genç Mehmet Necatî özellikle metafizik, Edebiyat ve şiire karşı derin bir ilgi gösteriyordu. Farsça ve arapçayı gayet güzel bir surette öğren-di. Şeyh Sadi-i Şirazî'nin Gülistan'ında bulunan bir çok kıtaları ezberledi. Mevlânânın Mesnevîsinden yüzlerce beytleri hıfzetti. Eski Arab Şiirinin incelikler erine vakıf oldu. Kur'anı henüz çocukken ezberleyip hâfız olmuştu.

Mehmet Necatî Lûgal İstanbul'da açılan Ruus imtihanını başarıyla verdi ve 1907 yılında Bayezit Camiinde ders vermeğe başladı. Esasen daha önce Millî Eğitim Bakanlığına intisap edip vazife almıştı. Darulmuallimînin ibtidaî ve âlî kısımlarında fars dili edebiyatı öğretmenliği yaptı. Mercan İdadisinde, İstanbul Sultanîsinde, Soğukçeşme askerî Rüştiyesinde, Kuleli İdadisinde, Darüşşefaka ve Darulhilâfet-i Âliyye medreselerinde 1917 yılına kadar çeşitli dersler verdi. Bu arada henüz çok genç iken babası ile birlikte hac vazifesini ifa etmek üzere Hicaz'a gitmek için yola koyuldu. Babası onu götürmekte tereddüt ettiyse de, seyahata ve araştırmaya meraklı olan genç Mehmet Necatî'nin ırcalarına dayanamadı. Yolda Mehmet Necatî'nin ileri düşüncelerine sinirlenen bazı hac yoldaşları, onu babasına şikâyet ediyorlardı. Medineye varılmıştı. Hz. Muhammed'in yerleştiği bu şehirde birkaç

gün kalmak icabetti. Hacılar, o civarda yetişmiş tatsız bir kavundan yemediği için, Mehmet Necatî'yi zındıklıkla itham ettiler ve Hz. Peygamber'in memleketinde yetişmiş kavuna karşı kibir gösterdi diyerek onu şiddetli bir surette babasına yine şikâyet ettiler. Halbuki kavunla kibir arasında bir münasebet yoktu. Ertesi gün Medine Müftüsü, Mehmet Necatî ve yol arkadaşlarını yemeğe çağırdı. Dâvetliler iyice acıktıktan sonra sofraya çekirge kavurmaları geldi. İslâm şeriatine göre çekirge eti yenilebilirdi. Fakat Türkler buna alışkın değillerdi. Dertlerini anlatacak kadar arapça da konuşamıyorlardı. İçlerinde bu işi ancak Mehmet Necatî başarabilirdi. Ona yemeğin değiştirilmesi hususunda tavassutta bulunması için hep birden rica ettiler. O zaman genç Mehmet Necatî yol arkadaşlarına şöyle cevap verdi: "Peygamberin memleketinde yetişmiş çekirgeleri yemekten niçin çekiniyorsunuz. İsrar ederseniz hepiniz zındık olursunuz".

Böylece Mehmet Necatî hacıların kendisine yaptıkları haksızlıklara küçük bir lâtife ile mukabele etmiş oluyordu. Sinesinde çok müsfik bir kâlp taşıyan Mehmet Necatî bu lâtifeden sonra onların dileğini de yerine getirdi ve onları affetti.

Kendisi hac hâtralarını özel olarak bize anlatırken özellikle çektikleri susuzluklar üzerinde dururdu. O derecede ki bazı vahalarda birikmiş kurtlu pis suları iyice kaynattıktan sonra içmek zorunda kalmışlardı.

Mehmet Necatî'nin hayatında yeni bir safha 1917 yılında Harbiye Bakanlığının açtığı bir müsabaka imtihanını kazanmasıyla başlar. Bu başarısı üzerine adı geçen Bakanlık onu, Almanya'da okuyan Türk öğrencilerine öğretmen olarak tayin etmişti. Orada bu görevi başarı ile ifa etti. Sayısız genç türk evlâdına bir yabancı ülkede dersler verdi ve ilim zevki aşıladı.

Birinci Cihan harbi bitince Hamburg Üniversite Rektörlüğü, Mehmet Necatî'ye, kendisine ihtiyacı olduğunu bildirdi. Bu çağırımı müsbet karşıladığından adı geçen Üniversiten'in Şarkiyat Enstitüsüne 1.3.1919 yılında ilmî yardımcı olarak atandı. Bu görevde gösterdiği başarı üzerine 31.8.1921 yılında aynı Enstitünün Lektörlüğüne getirildi. Fakat Mehmet Necatî yalnız almanlara türkçe ve farsça gibi dilleri öğretmekle yetinmiyordu. Aynı zamanda memleketimizi tanıtmak için çeşitli konferanslar da veriyordu. Bu arada ısrar üzerine öğrencilerine "Türkiyede Çocuk Eğitimi" konusunda bir seri konferanslar vermeğe başladı. Bu konferans'ın amacı türk örf ve âdeti hakkında alman öğrencilerini aydınlatmaktı. Fakat konferanslar o kadar çekici ve başarılı oluyordu ki birçok yabancılar, profesörler ve hattâ gazeteciler ayakta dinlemek zahmetine katlanıyorlardı. Bu konferanslar yaklaşık olarak iki sömestr kadar devam etmişti.

Mehmet Necatî, seyahatı da severdi. Fırsat buldukça Avrupada gezilere iştirak ederdi. Avrupa medeniyetinin değerini takdir eder ve memleketimizin de aynı ileri seviyeye ulaşacağı günü özlerdi. Ancak gerek hıristiyan ve gerekse müslüman din adamlarının mânasız taassuplarından hoşlanmazdı. Buna bir misal olarak bir seyahat esnasında vakî olan bir hâtrasını nakledebiliriz. Mehmet Necatî bir kaç arkadaşıyla Almanya'da seyahat ederken tipili bir havada arabaları bozuldu. Yakında bulunan bir köy kilisesine sığınmak istediler. Köy papazı kiliseye kabulden önce herkesin din ve mezhebini ayrı ayrı sormağa başladı. Katolik olanları memnuniyetle içeri aldı. Sırası gelen Mehmet Necatî'ye sordu. O da "müslümanım" dedi. Papaz onun da kiliseye girmesine müsaade etti. Fakat aralarında bulunan diğer bir kimsenin protestan olduğunu anlayınca kapıyı kapattı ve "protestanlar bizim kilisemize giremez" dedi.

Mehmet Necatî Lûgal, Almanya'da birçok ilim adamlarının da müşkillerini çözerdi. Bir gün ismini hatırlamadığım bir alman profesör (*) yazma bir kitap arasında yarısı silin-

* Necatî Lûgal'in bir dostu, bu olayda söz konusu olan zatın Prof. Schaade olduğunu söylüyor.

miş bulunan bir şiir yüzünden başı dertte olduğunu söyledi. Günlerce çalışmış ve fakat arapça olan bu şiiri okuyamamıştı. Tanıdığı arap ilim adamları da çok yeri silik olan bu şiiri tamamlayamamıştı. Mehmet Necatî Lûgal alçak gönüllü tavriyle yazma eseri aldı; şiirden birkaç kelimeyi görünce gerisini ezberden okumağa başladı. Ayrıca bu şiirin aslının hangi kitapta bulunduğunu da haber verdi. Alman profesör sevincinden minnettarlığını ifade edecek kelime bulamadı ve Necatî Lûgal'ın boynuna sarıldı.

İkinci Dünya savaşı başlayınca Mehmet Necatî Lûgal 30.9.1939 yılında Almanya'daki görevini bırakarak Türkiye'ye dönmek üzere yola koyuldu. Dönerken Yugoslavya'da haksız yere trenden indirilerek bir köy kahvesinde alıkondu. Gece döşemesiz tahtalar üzerinde yatarak sabahladı. Ertesi gün sebepsiz yere sorguya çekilecekti. Fakat sabahleyin kahvede şark kültürünü seven ve almanca da bilen bir Yugoslav yüzbaşı ile dostluk kurdu. Necatî Lûgal'in ilim ve irfanına kısa zamanda hayran kalan bu yüzbaşı yapılan haksızlığı tamir etti ve müteakip trenle Necatî Lûgal'in yoluna devam etmesini sağladı.

Necatî Lûgal için sıkıntılı yıllar Türkiye'ye dönüşünden sonra başladı. Almanya'da geçen hizmeti nazara alınmıyarak çok az bir parayla 1939 yılında Bayezid Kütüphanesi Müdürlüğüne tâyin edildi. Ayda eline 30 lira maaşın karşılığı geçiyordu. Biricik kızı Mihin hanımı yatılı olarak okutmak mecburiyetinde idi. Parası yetmiyordu. Çok zamanlar günde bir öğün yemek yediğini ve bir tabak çorba ile 24 saat sabrettiğini bize bizzat anlatmışlardır. Hele kış ayları Necatî Lûgal için daha sıkıntılı idi. Odasında sobası bile yoktu. Sırtına yorganını çekerek geceleri tercüme yapıyor, gündüzleri de kütüphanedeki görevini ifa ediyordu. Nihayet onun bu haline muttali olan bir dostu, durumu devrin Millî Eğitim Bakanına anlattı. Kendisine İstanbul'da bir orta okulda ek görev olarak türkçe öğretmenliği verildi. Fakat bu ek görevden de eline geçen nihayet 20 lira idi. Bu da Necatî Lûgal'i sıkıntı ve mahrumiyetten kurtaramadı. Necatî Lûgal küçüklüğünden beri maddeye değil, ilme kıymet vermişti. İlahiyat, edebiyat ve filoloji tahsil etmişti. Arapça, farsça, almanca, fransızca ve ingilizce biliyordu. Hele bu dillerden ilk üçünün edebiyatına iyice vakıftı. Orduca ve afganca gibi diğer şark dillerinden de anlıyordu. Sayısız öğrenciler yetiştirmiş ve türk kültürünü yabancı ülkelerde yaymağa çalışmıştı. Fakat birçok ilim adamı gibi o da maddî sıkıntı içinde bırakılmıştı. Halinden şikâyet etmek istemez ve Allah'a şükretmeği severdi. Bir gün bazı dostları onun durumunu anlıyarak devrin Millî Eğitim Bakanına tekrar müracaatla yabancı Üniversitelerde başarıyla ders vermiş bu kıymetli ilim adamının Üniversiteye alınmasını istediler. Bunun üzerine Necatî Lûgal 1943 yılının şubat ayında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü Profesörlüğüne getirildi. Buna rağmen yine yabancı ülkelerde geçen hizmeti bareme dahil edilmedi.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde bir çok ilim adamı yetiştirdi. Hemen herkesin eski metinlerdeki müşküllerini çözdü.

1949 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin kurulmasında rol oynadı. Bu Fakültenin öğretim kadrosunda fahriyen görev alarak farsça-arapça profesörlüğü yaptı.

1952 yılında yaş haddinden emekliye ayrıldı

1953 yılında kendisine Diyanet İşleri Danışma ve İnceleme Kurulu Üyeliği teklif edildi ise de kabul etmedi.

1956-1957 ve 1959 yıllarında Bon ve Frankfurt Üniversitelerinde misafir profesör olarak çalıştı.

1960 yılında, yeniden hazırlanan Üniversiteler kanununda yaş haddi kaldırıldığından, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Klâsik Dinî Türkçe Metinler Kürsüsü Profesörlüğüne atandı.

Son derece fedakâr ve vefakâr olan Necatî Lûgal hocamız öğrencilerine evinde bile fahriyen dersler verirdi. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde profesörken her sabah saat 6.30-7.00 de Fakülteye gelir bizim gibi birkaç öğrencisine dersler verirdi. Ayrıca boş vakitlerinde bizi evine çağırırdı. Bir yandan çok kıymetli torunu Haldun'u avutur, diğer yandan da mesnevî okuturdu. Kendisi Mevlânâ'ya derunî bir bağ ile bağlanmıştı. Onun beytlerini okudukça çok defa iki damla yaş gözlerini perdelerdi. Bu, ilâhî aşkın ve tasavvuf zevkinin onun kalbinde yaptığı tesirin mahsulü idi. Bu aynı zamanda bu dünyayı fanî bularak ulvî aleme yükselişin ifadesiydi.

Son yıllarda onu en çok üzen şeylerden birisi, siyasî partilerin lüzumsuz yere birbirini çekiştirmesi idi. Bir gün bir kokteylde siyasî çekişmeler kasededilerek ona "Hoca bu gidış nereye?" diye sordular. O da "nirvanaya" diye cevap verdi.

Ölümünden birkaç ay önce sık sık Kuran'ın hikmetlerinden bahseder ve din ile aklın uzlaşırılabilceğini söylerdi. Hattâ din ile aklın uzlaşması konusunda toplantılar yapmamızı teklif ederdi.

Kendisini hastahanedede, ameliyatından iki gün önce görmüştüm. Durumunu bize anlattı. Elimizde olmayarak gözlerimiz yaşardı. O zaman hastalığını küçümsüyerek bizi teselliye çalıştı. Hattâ "benim gibi nâciz bir adamı kimse ziyaret zahmetine katlanmasın. Herkesten memnunum. Herkesten Allah razı olsun" dedi. Sonra sigarasını istedi. Paketi ona uzattım. Bir tanesini dudakları arasına koydu. Bana baktı. Ben de ona baktım. Mânalı mânalı farsça bir şiir okudu. Manâsını kafamda tutamadım. Yardım et doğrulayım dedi. Yardım ettim. Doğruldu. Ziyaret saati bitmişti. Bir hemşire gözüme bakıyordu. Ne demek istediğini anlamadım. Kalktım. Hocamın elini öptüm. Dostlara selâm söyle dedi. Peki diye cevap verdim. Sonra tatlı bir tebessümle bana son bir defa baktı. Huzurundan sessizce ayrıldım!...

10 gün sonra Ankara Radyosu kıymetli hocamız Prof. Necatî Lûgal'in 23 mart 1964 pazartesi günü hayata gözlerini yumduğunu bildirdi. Tanrı ondan razı olsun ve nur içinde yatsın!....

Prof. Necatî Lûgal'in İlmî çalışmaları:

Prof. Necatî Lûgal'in tesbit edebildiğimiz ilmî çalışmalarını aşağıda veriyoruz:

- 1 - Ahbâr ad-Devlet as-Selçukiyye.
Yazan: Muhammed İkbâl.
Tercüme eden: Necatî Lûgal.
Ankara: 1943, T.T.K. Basımevi.
- 2 - Ebû Nasr al-Farabî'nin Halâ Üzerine Makalesi:
Farâbî's Article On Vacuum.
Arapça Metni Ve Tercümelerini Hazırlayanlar:
Prof. Necatî Lûgal ve Ord. Prof. Aydın Sayılı.
Ankara: 1951, T.T.K. Basımevi.
- 3 - Farabî'nin Tabiat İlminin Kökleri Hakkında Yüksek Makaleler Kitabı.
Hazırlayanlar: Prof. Necatî Lûgal ve Aydın Sayılı.
Ankara: 1951, Belleten XV, 57, s. 81-122.
- 4 - Fatih Devrine Ait Münşeat Mecmuası (Wien, Nationalbibliothek H.O.161).
Hazırlayanlar: Prof. Necatî Lûgal ve Prof. Adnan Erzi.
İstanbul: 1956, İstanbul Matbaası.
- 5 - İbn Bibî (al-Huseyn b.Muhammed b. Ali al-Caferî ar-Rugedî), al-Evamire'l-Alâ'iyye fî'l-Umuri'l-Alâ'iyye, C.I. (II. Kılıç Aslan'ın vefatından I. Alâ'üd-Din Keykubad'ın

cülûsuna kadar). Ayasofya Kütüphanesi No: 2985 de bulunan tek nüshayı, Paris Bibliothèque Nationale Suppl. Persan 1536 da ve Gotha Harzoglı Bibl. pt, 203 de kayıtlı Muhtasar Selçuknameler ve Yazıcızade Alî tercümesi ile karşılaştırarak neşredenler: Prof. Necatî Lûgal ve Prof. Adnan Erzi.

Ankara: 1957, T.T.K. Basımevi. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınlarından. Aynı eserin 2.cildi de halen A.Ü. Basımevinde basılmaktadır.

6 – Müneccimbaşı Ahmed b.Lütfullah, Karahanlılar Ve Anadolu Selçukları, İstanbul Türkiye Basımevi.

Tercüme eden: Prof. Necatî Lûgal (mezkûr eserin Karahanlılar kısmı) 1950.

7 – Tihriânî, Ebû Bekr, Kitab-ı Diyarbakriyya, Akkoyunlular Tarihi, 1. cüz.

Yayınlayanlar: Prof. Necatî Lûgal ve Prof. Faruk Sümer.

Ankara: 1962, T.T.K. Basımevi. Aynı eserin ikinci cildinin aynı Basımevinde basımı bitmiş olup indeksi hazırlanmaktadır.

8 – Şehname (4 cilt):

Yazan: Firdevsî.

Tercüme eden: Prof. Necatî Lûgal.

İstanbul: 1945, Millî Eğitim Bakanlığı yayınlarından.

9 – Tâci-Zâde Sa'di Çelebi, Münşeât.

Yayınlar: Prof. Necatî Lûgal ve Prof. Dr. Adnan Erzi.

İstanbul: 1956, İstanbul Matbaası.

10 – Zafername.

Yazan: Nizamüddin Şâmî.

Tercüme eden: Prof. Necatî Lûgal.

Ankara: 1949, T.T.K. Basımevi.

11 – Tezkire-i Devletşah.

Tercüme eden: Necatî Lûgal.

1963 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Klâsik eserler serisinde neşredilmiştir.

12 – Fuzulî'nin Farsça Divanı:

Tercüme eden: Necatî Lûgal.

Klâsikler serisinde neşredilmek üzere yapılan bu tercüme maalesef basılmadan kaybedilmiştir.

13 – Latiff's Tezkere (Nach dem Druck Istanbul mit Verbesserungen und Zusätzen aus Hass). Übersetzt von Osman Reşer - Necatî Lûgal. Tübingen 1950.

14 – Sehî's Tezkere. Übersetzt von Osman Reşer - Necatî Lûgal. Tübingen 1942.

15 – Fuzulî, Des türkischen Dichters Fuzulî Poem "Laylâ-Megnun" und die gereimte Erzählung "Benk u Bâde" (Haşîş und Wein). İstanbul 1943.

16 – İshak b.Murad, Hulâsâtü't-tıb (Müntehad-ı Şifâ-i Tıb). Ord. Prof. Otto Spies ve Prof. Necatî Lûgal tarafından neşre hazırlanmıştır.

17 – Tarih-i Beyhakî.

Tercüme eden: Necatî Lûgal.

T. Tarih Kurumu hesabına yapılan bu tercüme henüz basılmamıştır.

18 – Sinan Paşa (15. yüzyıl Türk Edebiyatı nesir ve şiir üstatlarından), Tazarruat.

Prof. Necatî Lûgal, sayın Prof. Hasibe Mazioğlu ile Tazarruat üzerinde çalışmağa başlamıştı. Ancak bu konuda pek az metin tesbiti ve karşılaştırmalar yapılabilmmişti. O bu eserin tamamının tesbitini kıymetli talebesi ve arkadaşı Sayın Prof. Dr. Mazioğlu'na bırakarak hayata gözlerini yumdu. Nur içinde yatsın!.....